

سیری در علم حدیث و درایه

تألیف:

عبدالکریم عبداللّٰہی

به کوشش:

علیرضا نوروزی

سرشناسه: عبداللّهی، عبدالکریم، ۱۳۲۷-

عنوان و نام پدید آور: سیری در علم حدیث و درایه / تالیف: عبدالکریم عبداللّهی؛ به
کوشش: علیرضا نوروزی.

مشخصات نشر: مشهد: نسیم رضوان، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۲۴۵ ص.؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.

شابک: ۹-۹-۹۶۰۰۱-۹۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه

موضوع: حدیث -- علم‌الدرایه موضوع: *Ilm al-Dirayah -- Hadith

شناسه اف‌ده: نوروزی، علیرضا، ۱۳۶۹ - گردآورنده

رده بندی کتبه: ۱۳۹۶ س ۹ ع ۲ / BP رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۶

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۲۸۱۲۴

سیری در علم حدیث و درایه

مؤلف: نسیم عبدالکریم عبداللّهی (به کوشش علیرضا نوروزی)

ویراستار علمی و ادبی: مجتبی نوروزی

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: بهار ۱۳۹۷

قطع و تعداد صفحات: رقی، ۲۴۵ صفحه

ناشر: نسیم رضوان

شابک: ۹۶۰۰۱-۹۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۱۶۰۰۰۰ ریال

نشانی ناشر:

انتشارات نسیم رضوان، مشهد، کدپستی ۹۱۳۵۶/۴۵۳۹۹، تلفن: ۹۱۵۵۱۰۰۹۲۶

(www.Nasime-Rezvan.ir / nasim.rezvan@gmail.com)

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار ۱۷

بخش اول:

مباحثی در علم حدیث

گفتار اول: اهمیت حدیث در اسلام ۲۳

گفتار دوم: کاربرد حدیث در علوم اسلامی ۲۶

گفتار سوم: اهمیت نگارش و حفظ و کتابت حدیث ۲۷

گفتار چهارم: منع تدوین حدیث ۳۰

تاریخچه و عوامل منع تدوین حدیث ۳۰

آثار، تبعات و پیامدهای منع تدوین حدیث ۳۴

بررسی مسئله «جعل حدیث» و شواهد آن ۳۵

موجبات و انگیزه‌های جعل حدیث ۳۸

۱- انگیزه‌های سیاسی ۳۸

۲- انگیزه‌های مذهبی ۳۹

- ۳- ترغیب، ترهیب و تحذیر مردم ۳۹
- ۴- تملق و چاپلوسی ۴۰
- ۵- داستان‌سرایی و قصه‌گویی ۴۰
- ۶- تماس و ارتباط مستقیم علّه‌ای از زنادقه با اسلام ۴۱
- راه‌های شناخت حدیث صحیح از مجعول ۴۱
- ۱- موافقت با عقل ۴۱
- ۱- موافقت با کتاب ۴۲
- ۱- موافقت با سنت قطعیّه ۴۲
- گفتار پنجم: امامیه و تدوین حدیث ۴۳
- ترغیب به حدیث در سنت نبوی ۴۳
- ترغیب به حدیث در سیره ائمه‌ان معصومین علیهم‌السلام ۴۶
- راه‌های تحمّل و اخذ حدیث ۴۹
- ۱- سماع و شنیدن از استاد (شیخ) ۴۹
- ۲- قرائت بر شیخ ۵۰
- ۳- اجازه شفاهی یا کتبی از استاد ۵۰
- ۴- مَنَاوله ۵۱
- ۵- کتابت ۵۱
- ۶- اعلام ۵۲
- ۷- وجّاده ۵۲

۵۲	۸- ایضاء (وصیت)
۵۳	گفتار ششم: نیاز به علم الحديث
۵۴	گفتار هفتم: آشنایی با علوم حدیث
۵۹	گفتار هشتم: آشنایی با جوامع حدیثی
۵۹	جوامع مهم اولیّه اهل سنت
۶۰	۱- موطا مالک
۶۲	۲- مسند احمد بن حنبل
۶۳	۳- صحیح بخاری
۶۵	سند صحیح بخاری
۶۸	متن صحیح بخاری
۷۱	۴- صحیح مسلم
۷۲	۵- سنن ابی داود
۷۲	۶- سنن ترمذی
۷۳	۷- سنن نسایی
۷۴	۸- سنن ابن ماجه
۷۴	جوامع مهم اولیّه شیعه
۷۴	کتاب اربعه شیعه
۷۵	۱- الکافی
۷۶	۲- من لایحضره الفقیه
۷۷	۳و۴- تهذیب الأحکام و الإستبصار

- جوامع روایی متأخر شیعه ۷۷
- ۱- الوافی ۷۸
- ۲- وسائل الشیعه ۷۸
- ۳- مُستدرک الوسائل ۷۹
- ۴- بحار الأنوار ۷۹
- ۵- سفینه البحار ۷۹
- ۶- جامعُ أحادیث الشیعة ۸۰
- گفتار نهم: مبانی علمی علم حدیث و درایه ۸۰
- آثار چاپ شده این سَنه ۸۰
- آثار چاپ شده امامیه ۸۲

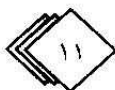
بخش دوم

مباحثی در علم الایره

- گفتار اول: تاریخچه تدوین علم درایه ۸۷
- گفتار دوم: تعریف علم درایه ۸۹
- تعریف لغوی ۸۹
- تعریف اصطلاحی ۹۰
- گفتار سوم: موضوع، مسائل و فایده علم درایه ۹۱
- گفتار چهارم: اصطلاحات علم درایه ۹۱
- ۱- حدیث ۹۲

۹۲	وجه تسمیه حدیث
۹۳	رابطه «حدیث» با «خبر»
۹۴	۲- روایت
۹۵	۱- اثر
۹۶	۴- حدیث قدسی
۹۶	۵- اصل
۹۷	تفاوت «اصا» با «کتاب» و «مُصَنَّف»
۹۸	اصول اربعه مانده
۱۰۱	۶- سُنّت
۱۰۳	اهمیت و حُجّیت سُنّت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۱۰۵	دلایل حُجّیت سُنّت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۱۰۷	حجّیت سُنّت غیر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۱۰۹	بررسی و نقد دلایل اهل سُنّت
۱۱۴	بررسی عدالت صحابه
۱۱۵	ادله نفی عدالت تمامی صحابه
۱۲۱	دلایل حجّیت سُنّت امامان معصوم علیهم السلام
۱۲۳	۷- اصطلاحات کتابشناسی
۱۲۳	۱- مُسَنّد
۱۲۴	۲- مُعْجَم
۱۲۴	۳- مُسْتَدْرک

- ۴- مُسْتَخَرَج ۱۲۶
- ۵- أَجْزَاء ۱۲۶
- ۶- أَطْرَاف ۱۲۷
- ۷- زَوَائِد ۱۲۸
- ۸- جَامِعِ حَدِيثِي ۱۲۸
- ۹- نَوَادِر ۱۲۹
- ۱۰- مَالِي ۱۳۰
- ۱۱- نَسْر ۱۳۰
- ۱۲- مَسِيخَة ۱۳۰
- ۸- الْقَاب و عناویر مُخْتَار ۱۳۱
- ۱- مُسْنَد ۱۳۱
- ۲- مُخَدَّث ۱۳۱
- ۳- حَافِظ ۱۳۲
- ۴- مُخْرَج یا مُخْرَج ۱۳۲
- ۵- صَحَابِي ۱۳۴
- ۶- تَابِعِي ۱۳۴
- ۷- مُخَضَّرَم ۱۳۵
- ۸- مَوْلَى ۱۳۵
- ۹- مُمْلَى، مُسْتَمْلَى و مُعِيد ۱۳۶
- ۱۰- طَبَقَة ۱۳۶

۱۱- عده	۱۳۷
۱۲- اصحاب اجماع	۱۳۷
۱۳- شیخ	۱۳۸
۱۴- مُکثرین و مُقلّین حدیث	۱۳۹
۱- کُنیه‌ها و القاب ائمه اطهار (علیهم‌السلام)	۱۳۹
گفتار پنجم: خبر و اقسام آن	۱۴۲
۱- خبر متواتر	۱۴۲
اقسام تواتر	۱۴۴
۱. تواتر لفظی	۱۴۴
۲. تواتر معنوی	۱۴۴
۳. تواتر اجمالی	۱۴۴
۲- خبر واحد	۱۴۵
گفتار ششم: اصول اربعه حدیث	۱۴۹
۱- حدیث صحیح	۱۴۹
مراتب ثلاثه صحیح	۱۵۰
صحیح در نزد عامّه	۱۵۰
صحیح در نزد امامیه	۱۵۲
حدیث مُصَحَّح	۱۵۳
۲- حدیث حسن	۱۵۴
۳- حدیث موثّق	۱۵۵

- ۴- حدیث ضعیف ۱۵۶
- تکمله: معیار پذیرش خبر واحد نزد قدما و متأخرین ۱۵۶
- گفتار هفتم: اقسام یا اوصاف مشترک اصول اربعه حدیث ۱۵۸
- ۱- مُسْنَد ۱۵۸
- ۲- مُتَّصِل و مَوْصُول ۱۵۹
- ۳- مُتَّوَعِّل ۱۵۹
- ۴- مُعْتَمَد ۱۶۰
- ۵- مُعْتَمَد ۱۶۰
- ۶- مُفْرَد ۱۶۱
- ۷- مُدْرَج ۱۶۲
- ۸- مشهور ۱۶۳
- ۹- غریب ۱۶۴
- اقسام غریب ۱۶۵
۱. غریب الإسناد ۱۶۵
۲. غریب الإسناد و المتن ۱۶۵
۳. غریب المتن ۱۶۶
۴. غریب الألفاظ ۱۶۶
- ۱۰- مُصَحَّف ۱۶۷
- ۱۱- عَالِی السَّنَد ۱۶۹
- ۱۲- شَاذ ۱۷۰

۱۳ - مُسَلْسَل	۱۷۱
۱۴ - مَزِيد	۱۷۳
۱۵ - مُخْتَلَف	۱۷۴
۱۶ - نَاسِخ و مَنْسُوخ	۱۷۷
۱۷ - مَقْبُول	۱۷۹
۱۸ - مَوْثِقٌ عَلَيْهِ	۱۸۰
۱۹ - مُعْتَمَد	۱۸۱
۲۰ - مَكَاتِب	۱۸۱
۲۱ و ۲۲ - مُحْكَم و مُتَشَابِه	۱۸۱
۲۳ - مُشْتَبِه الْمَقْلُوب	۱۸۳
۲۴ - مُشْتَرَك	۱۸۴
۲۵ - مَوْثَلَف و مُخْتَلَف	۱۸۴
۲۶ - مُدْتَبِع و رِوَايَةُ الْأَقْرَان	۱۸۵
۲۷ - رِوَايَةُ الْأَكَابِر عَنْ الْأَصَاغِر	۱۸۶
۲۸ - السَّابِق و الْآلَاحِق	۱۸۷
۲۹ - مُشْكَل	۱۸۷
۳۰ - ۳۴ - نَصّ، ظَاهِر، مُؤَوَّل، مُجْمَل و مُبَيَّن	۱۸۸
۳۵ - مُتَّفَق و مُتَفَرِّق	۱۹۰
۳۶ و ۳۷ - مَسَاوَات و مَصَافِحَه	۱۹۱
۳۸ و ۳۹ - مَعْرُوف و مَنكَر	۱۹۱

- ۴۰- مطروح ۱۹۲
- گفتار هشتم: اقسام یا اوصاف حدیث ضعیف ۱۹۳
- ۱- موقوف (اثر) ۱۹۳
- ۲- مقطوع ۱۹۴
- ۳- مُرسَل ۱۹۴
- ۴- مُعَا ۱۹۶
- ۵- مُتَدَلِّل ۱۹۷
- ۶- مُضْمَر ۱۹۸
- ۷- مقلوب ۱۹۹
- ۸- موضوع ۲۰۰
- ۹- متروک ۲۰۱
- ۱۰- مجهول ۲۰۱
- ۱۱- مُهْمَل ۲۰۱
- ۱۲- مُحَرَّف ۲۰۱
- ۱۳- مردود ۲۰۲
- ۱۴- مُضْمَر ۲۰۳
- ۱۵- مُعْضِل ۲۰۳
- ۱۶- مُعْلَق ۲۰۴
- ۱۷- مُنْقَطِع ۲۰۴
- گفتار نهم: جرح و تعدیل ۲۰۵

۲۰۵	الفاظ تعدیل و توثیق
۲۰۷	الفاظ قَدْح و جرح
۲۰۸	مراتب الفاظ تعدیل و جرح
۲۰۹	تمام عالمان رجالی به جرح و تعدیل

خاتمه:

آشنایی با فرق اسلامی

۲۱۳	گفتار اول: فرقه‌های مشهور اهل سنت
۲۱۴	۱- اهل حدیث
۲۱۴	۱. مرجئه
۲۱۵	۲. ناصبی
۲۱۵	۳. قدری
۲۱۵	۴. جهمی
۲۱۶	۲- معتزله
۲۱۷	۳- اشعریه
۲۱۷	گفتار دوم: فرقه‌های مشهور شیعه
۲۱۸	۱- کیسانیه
۲۱۹	۲- اسماعیلیه
۲۱۹	۳- هاشمیه
۲۱۹	۴- فطحیه

- ۲۲۰ ۵- سَمَطِیَه یا سَمِطِیَه
- ۲۲۰ ۶- نَاوُوسِیَه یا صَارِمِیَه
- ۲۲۰ ۷- وَاَقْفِیَه
- ۲۲۱ ۸- زَیْدِیَه
- ۲۲۲ ۹- مَحْمَدِیَه
- ۲۲۲ ۱۰- مُتَرَه
- ۲۲۳ ۱۱- حَرَرِیَه
- ۲۲۳ ۱۲- عُزَلَت
- ۲۲۴ ۱. خُطَابِیَه
- ۲۲۴ ۲. بَیَانِیَه
- ۲۲۴ ۳. عَلِیَارِیَه
- ۲۲۵ ۴. مُغَیْرِیَه
- ۲۲۵ ۵. نُصَیْرِیَه
- ۲۲۶ ۶. شَرِیْعِیَه
- ۲۲۶ ۷. مَقْضُوه
- ۲۲۷ کِتَابَنَامَه

پیش‌گفتار

احادیث و آثاران میراث گرانبهای پیامبر اسلام ﷺ و ائمه معصومین علیهم‌السلام، در کنار قرآن کریم سهم بسزائی در ارائه برنامه کامل زندگی انسان‌ها و سعادت دنیوی و اخروی آنان دارد و راهنمای جاودانه بشریت در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی است. از اینرو اهتمام به حدیث در کنار قرآن، حفظ آن از تحریف و نشر صحیح معارف و حیانی روایات، امری ضروری است که باید مورد توجه حدیث‌پژوهان قرار بگیرد.

در این راستا، تلقی و فهم دقیق روایات و تشخیص احادیث معتبر و مُتَقَن، نیازمندی اطلاعات و مهارت‌هایی است که امروزه در دانش «علم‌الحديث» با شاخه‌های گوناگون آن همچون «درایة‌الحديث» بیان می‌شود. فقها، اصولیان و محدثان شیعه، با تألیف آثار ارزنده‌ای در علم‌الحديث و با توسعه آن به رشته‌های مختلف حدیثی در راستای شناخت و تعمق فهم حدیث، گام‌های موثری برداشته‌اند تا جائیکه فراگیری علوم حدیث به خصوص علم رجال و درایه را به عنوان یکی

از مبادی اجتهاد و از فنون لازم برای طلاب و دانشجویان علوم دینی می‌دانند.

از پیشگامان دانش علم‌الحديث و درایه‌الحديث در امامیه می‌توان از شهید ثانی با تألیف دو اثر ارزنده «البدایة فی علم‌الدراية» و «الرعاية فی علم‌الدراية» و شیخ بهائی با تألیف کتاب «الوجیزه فی الدراية» نام برد که در آثار خود به مهمات علم درایه‌الحديث اشاره کرده‌اند.

آنچه را پیش رو دارید، کلیاتی از مباحث «علم‌الحديث» و «درایه‌الحديث» است که مطالب اصلی و اولیه آن برگرفته شده از جزوه دروس حدیث و درایه استاد محترم حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ عبدالکریم عبداللهی (یدعزه) است که در دهه پنجاه شمسی در مدرسه علمیه امام صادق (علیه السلام) مشهور به «مدرسه» برای طلاب تحت برنامه سال اول درس خارج آیت‌الله العظمی حاج شیخ محمد باقر عجمی (ره) تدریس شده و بعدها توسط خود ایشان مورد تفریب، بازنگری و تدریس در مراکز دیگر قرار گرفته است.

این مطالب با درخواست استاد معظم، مورد بسط و تحقیق قرار گرفت و در دو بخش و یک خاتمه، جمع‌آوری و تنظیم شد و برخی نکات و مسائل جدید به آن اضافه گردید و به صورت کتاب حاضر با عنوان «سیری در علم حدیث و درایه» پدید آمد.

از مهمترین مزایای این نوشتار به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد:

۱- مباحث این کتاب اقتباس شده از منابع اولیه در علم درایه به خصوص آثار ارزنده شهید ثانی و شیخ بهائی می باشد که در اکثر موارد جهت تحقیق بیشتر، به عبارات عربی آنها نیز استناد شده است.

۲- در این کتاب، به صورت تطبیقی به دیدگاه های اهل سنت نیز در کنار امامیه اشاره شده است.

۳- در دیالکتیک مباحث علم الحدیث به مباحث مهم تاریخی و کلامی مرتبط نیز پرداخته شده است که امری بدیع در میان آثار نوشته شده در علم حدیث و درایه می باشد.

۴- مطالب به صورت نظم منطقی تقسیم بندی و تبویب شده و ارجاعات آن در اکثر موارد به کتب مرجع و دست اول صورت گرفته است.

۵- سعی شده است در این کتاب با رعایت مواضع و کاستی های کتب تألیف شده در علم درایه، به صورت مختصر دلیلی از تمام مباحث علم حدیث و درایه ارائه گردد.

در پایان از زحمات استاد محترم در نگارش و بررسی کتاب حاضر، تشکر و قدردانی نموده و برای ایشان طول عمر و سلامتی مسئلت می کنیم. امید است این اثر ارزشمند در راستای بهره وری و استفاده حدیث پژوهان مفید و مغتنم واقع گردد. ان شاء الله.

علیرضا نوروزی - حوزه علمیه مشهد

رمضان ۱۴۳۷ قمری